

Näkökulmia taiteen ja kulttuurin TALOUS- vaikutuksiin

Kulttuurin alat ja luovat alat ovat omia talouden sektoreitaan, jotka tuottavat suoria ja kertautuvia taloudellisia vaikutuksia kansantalouteen ja alueiden talouteen. Ne synnyttävät luovia paikallisia keskittymiä ja vetävät puoleensa kulttuurimatkailua, sekä kehittävät talouden muiden sektoreiden tuottavuutta ja kilpailukykyä. Taide, kulttuuri ja luovat alat ovat samalla rakenteellinen osa innovaatiojärjestelmää edesauttaen koko talouden kehitystä. Taiteellinen ja kulttuurinen toiminta tuottaa vaikutuksia talouteen myös ennaltaehkäisemällä yhteiskunnallisten ongelmien hoitamisesta syntyviä kustannuksia.

Vaikutukset
yksilötasolla

Vaikutukset
yhteisöissä

Vaikutukset
yhteiskunnassa

1 Toimiala ja työllistäjä

Taiteen ja kulttuurin suorat taloudelliset vaikutukset muodostuvat sekä niihin kohdistuvasta kulutuksesta että niiden tarjoamista työpaikoista. Suomessa kulttuurialojen kehitystä talouden sektorina seurataan 18 joukkoviestinnän, taiteen, muotoilun ja viihteen toimialan osalta. Kulttuurialojen rinnalla seurataan peliteollisuuden kehitystä. Luovien alojen laajemmasta kokonaisuudesta ei ole yhtenäistä tilastointia.

Vuonna 2016

- kulttuurialojen osuus oli 3% Suomen bruttoarvonlisästä,
- Suomessa oli yli 17 000 kulttuurialan yritystä, joiden liikevaihto oli yhteensä yli 12,5 miljardia euroa,
- kulttuurialojen osuus kokonaiskulutuksesta oli lähes 5%,
- kulttuurialoilla työskenteli 3,3 % työllisestä työvoimasta,
- kulttuuriammateissa työskenteli yli 126 000 henkilöä,
- työllistävin ala oli taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta,
- peliteollisuuden osuus oli noin 0,6% bruttoarvonlisästä,
- Suomessa oli noin 250 pelialan yritystä, joiden liikevaihto oli yhteensä 2,5 miljardia euroa, ja
- peliteollisuuden yritykset työllistivät 2 750 henkilöä.

3 Taloudellinen arvo ja koettu hyöty

Kulttuuriin osallistuminen ja kulttuuri-instituutioiden olemassaolo synnyttävät koettua taloudellista arvoa ja hyötyjä. Myös näille merkityksille on mahdollista määrittää rahallinen arvo, vaikka niillä ei ole markkinahintaa. Tällä tavoin on mahdollista kuvata esimerkiksi oopperatalon arvoa kaupunkilaisille tai kirjaston käyttäjille syntyviä säästöjä, kun aineistoja ei tarvitse ostaa.

Taiteen ja kulttuurin synnyttämää taloudellisia kokonaisvaikutuksia voidaan tarkastella sijoitetun pääoman tuoton analyysillä (ROI) tai laajemmalla Social Return on Invest (SROI) -analyysillä, jossa taloudellisten tuottojen rinnalla arvioidaan myös muunlaisia tuottoja. Esimerkiksi ROI-laskelmien mukaan yleiset kirjastot eri maissa tuottavat 4-5 euroa sijoitettua euroa kohti. SROI-laskelmalla puolestaan jokaisen Kotkan nuorisoteatteriin sijoitetun euron ennustettiin tuottavan 1,46 euroa takaisin: sijoitus palautuu ja tuottaa voittoa sosiaalisen pääoman muodossa nuorten kokiessa ilmaisutaitonsa, rohkeutensa ja itsetuntemuksensa parantuneen.

Maa- ja metsätaloudella tarkasteltuna kulttuurialat ja luovat alat ovat nuoria, osallistavia ja yrittäjähenkisiä. Alat työllistävät suhteellisesti enemmän 15-29 vuotiaita ja naisia kuin muut toimialat. Aloilla on myös runsaasti pieniä yrityksiä ja itsensä työllistäviä yrittäjiä.

2 Taloudelliset kerrannaisvaikutukset

Taiteellinen ja kulttuurinen toiminta synnyttää laajemmallekin talouteen leviäviä kulutuksen ja työllisyyden vaikutuksia:

- *Epäsuoria taloudellisia vaikutuksia* syntyy alan toimijoiden hankkiessa itse palveluja tai hyödykkeitä toimintaansa.
- *Välillisiä taloudellisia vaikutuksia* muodostuu maksettujen palkkojen päätyessä uudeksi ostovoimaksi kulutukseen.
- *Taloudellisia heijastusvaikutuksia* syntyy taide- ja kulttuuripalveluista nauttivien ihmiset käyttäessä myös muiden alojen palveluita, esimerkiksi liikennevälineitä tai ravintolapalveluita.

Taiteellinen ja kulttuurinen toiminta on leviävien vaikutusten johdosta usein tuottoisampia muille kuin toimijoille itselleen.

4 Talouden kokonaiskehitys

Taiteen, kulttuurin ja luovien alojen suurimmiksi taloudelliseksi vaikutuksiksi arvioidaan niiden tuottamat sisällölliset heijastusvaikutukset toisille toimialoille.

Tietojen, taitojen, ideoiden ja erilaisten mallien ja pääomien leviämisen synnyttämänä hyötyinä on todettu esimerkiksi

- yritys- ja sektorirajat ylittävän yhteistyön vahvistuminen
- innovaatioiden ja digitaalisen teknologian voimistuminen
- tuottavuuden, kannattavuuden ja kilpailukykyyn parantumien
- uusien organisaatio- ja johtamisrakenteiden keksiminen
- organisaatiokulttuurin parantuminen

Heijastusvaikutusten lähteitä ovat

- *yritysten yhteistyö*: taiteen, kulttuurin ja luovien alan yritysten tarjoamat tuotteet ja palvelut muille aloille, sekä niiden omista tarpeista kumpuavia kehitysimpulsseja
- *henkilöstö*: työvoiman liikkuminen, taiteellisesti koulutetut tai harrastuneet työntekijät ja luovat ammattilaiset.

Esimerkki kulttuurialoilta ja luovilta aloilta levinneestä merkittävästä innovaatiosta on sisällön yhteistuotanto. Käyttäjää osallistetaan yhä enemmän esimerkiksi pelien, ohjelmistojen, musiikin ja designin kehitykseen.

5 Alueiden ja kaupunkien kehitys

Taiteellinen ja kulttuurinen toiminta ja kulttuuriperintö synnyttävät ympärilleen eläviä ja kiinnostavia miljöitä sekä korkeaa elämälaatua. Tätä kautta ne tarjoavat pitkäkestoista tukea alueiden ja kaupunkien kehitykselle ja uudistumiselle.

Tutkimusten mukaan taide, kulttuuri ja luovat alat, sekä niiden keskinäinen klusteroituminen

- rakentavat paikallista identiteettiä ja kaupunkien brändejä,
- houkuttelevat korkeasti koulutettuja asukkaita ja luovien alojen työntekijöitä,
- houkuttelevat erityisesti kasvuyrityksiä ja korkean teknologian yrityksiä,
- tukevat alueen kaikkien toimialojen kehitystä,
- ellyttävät taantuneita kaupunkia tai alueita tarjoamalla työpaikkoja ja vaihtoehtoisia tulo lähteitä,
- houkuttelevat matkailijoita ja synnyttävät kulttuurivaihtoa,
- vahvistavat kulttuurista moninaisuutta ja demokratiaa, edesauttavat luovaa kaupunkisuunnittelua ja –rakenteita, ja vanhojen rakennusten uutta käyttöä,
- kasvattavat yksityisiä ja kaupallisia investointeja, ja vaikuttavat asuntojen ja kaupallisten kiinteistöjen arvoon.

Suomen suosituimmassa kulttuurimatkailukohteessa, Suomenlinnan maailmanperintökohteessa vieraili vuonna 2017 yli miljoona vierailijaa. Suomenlinnan paikallisuusalueella aiemmin toteutetussa tutkimuksessa arvioitiin, että kävijät tuottavat 5–25 euroa jokaista kohteeseen investoitua euroa kohden.

7 Säästöt julkisissa kustannuksissa

Taiteella ja taiteellisella toiminnalla on mahdollisuus ennaltaehkäistä yhteiskunnallisten ongelmien hoitamista syntäviä kustannuksia. Tutkimushavaintoja on tehty esimerkiksi vaikutuksista terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden kustannuksiin: yleislääkärikäynnit ja mielenterveyspalvelujen käyttö ovat vähentyneet, sairaalajaksoit lyhentyneet, uusintarikkisuus on vähentynyt, tuomitut rikolliset ovat uudelleentyöllistyneet, aiheuttamat poissaolot työpaikoilta ovat vähentyneet sekä maahanmuuttajien kotoutuminen on vahvistunut.

Lähteet

Alajoki, E. (2007). Yleisten kirjastojen taloudellinen vaikuttavuus – tutkimusajallisuuden analyysi Pro gradu -tutkielma. TAMPEREEN YLIOPISTO. Viestintätieteiden tiedekunta Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100786/GRA:U-1400004062.pdf?sequence=1>

All-Party Parliamentary Group on Arts, Health and Wellbeing Inquiry Report (2007) Creative Health: The Arts for Health and Wellbeing. <http://www.artsandhealthinquiry.org.uk/report>

Art+Tur, A. (2008) Culture and cultures in tourism. Anatolia, 29(2), 179-184. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13032912007244443>

Arts Council England (2006). The power of art: Visual arts: Evidence of impact: Regeneration, health, education and learning. London: Arts Council England. <http://www.artscouncil.gov.uk/docs/the-power-of-art-visual-arts-evidence-of-impact/>

Arts Council England (2015). Contribution of the arts and culture industry to the national economy. London: Centre for Economics and Business Research Ltd. https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/downloadable/Contribution_of_the_arts_and_culture_industry_to_the_national_economy.pdf

Arts Council England (2005). Cultural and creative spillovers in Europe: Report on a preliminary evidence review. Tom Fleming Creative Consultancy. <https://www.artscouncil.org.uk/cultural-and-creative-spillovers-europe>

Bakhshi, H. (2012). Measuring Cultural Value. Keynote speech delivered at Culture Count: Measuring Cultural Value Form, Customs House, Sydney, Australia. https://www.nesta.org.uk/sites/default/files/measuring_cultural_value.pdf

Bakhshi, H. & Thrushy, D. (2000) Culture of Innovation: An economic analysis of innovation in arts and cultural organisations. London: NESTA

Bakhshi, H., Osborne, M., Schneider, P. & Downing, J. (2007). The Future of Skills: Employment in 2030. London: Nesta. http://www.nesta.org.uk/sites/default/files/the_future_of_skills_employment_in_2030.pdf

Berthon Antal, A. & Strauß, A. (2003). Artistic Interventions in Organizations: Finding Evidence of Values-added. Creative Class Report. Berlin: WZB. <https://cerries.dlbb.at/doc/medien/creativeclass/13/03042.pdf>

Boyne, R. (2006) Methodology and ideology in the evaluation of Cultural Investments in Eisenberg, C., Gerlach, R. and Handke, C. (eds) Cultural Industries: The British experience in international perspective Humboldt University in Berlin. Edoc-Server. <http://edoc.huberlin.de/conferences/culturalindustries/proc/culturalindustries.pdf>

CASE (2000) Understanding the drivers, impact, and value of engagement in culture and sport: an overarching summary of the research available from http://www.culture.gov.au/what_we_do/research_and_statistics/2725_483P

CASE (2006) Understanding the value of engagement in culture and sport. http://www.culture.gov.au/what_we_do/research_and_statistics/2725_483P

CHCEf (2005). Cultural Heritage Counts for Europe. EU-funded project 'Cultural Heritage Counts for Europe' (CHCEf). http://blogs.europa.eu/culturalheritagecountsforeurope/wp-content/uploads/2015/06/CHCEF_FULL-REPORT_V2.pdf

Crossick, G. & Kaszynska, P. (2006). Understanding the value of arts and culture. The AFRC Cultural Value Project. Arts & Humanities Research Council, UK. <https://docs.afrc.ac.uk/documents/publications/cultural-value-project-final-report/>

Culture statistics: 2006 edition. (1.12.2008) <http://ec.europa.eu/cuorstat/web/products-statistical-books/185-04-05-72/>

EU Atlas Cultural tourism research program. (1.12.2008). <http://www.atlas-research.org/atlas/presentation.htm>

European Parliament (2006). European parliamentin päätöslauselma 13. joulukuuta 2006 kulttuurilla ja luovia toimialoja koskevasta EU:n johdonmukaisesta politiikasta (2006/1992(INI)). <http://www.europa.europa.eu/legislation/contents/ELTEXT?uri=CELEX:2006P01366>

European Research Partnership on Culture and Creative Spillovers: Research case studies 2009-07. <https://ccspillovers.weebly.com/>

EY (2003). Cultural times. The first global map of cultural and creative industries. EY. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-cultural-times-2003/\\$FILE/ey-cultural-times-2003.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-cultural-times-2003/$FILE/ey-cultural-times-2003.pdf)

Findikaatori:Suomalaisen matkailu (1.12.2008). <https://findikaatori.fi/fi/50>

Galloway, S. (2008). The Evidence base for arts and culture policy Edinburgh: Scottish Arts Council. <http://www.scottisharts.org.uk/resources/publications/research/pdfs/TheEvidenceBaseForArtsandCulturePolicy.pdf>

Heikkilä, L. (2004). Suomalainen merittömyyden kävijöiden rahankäyttöä paikallistaloudellisesti vaikuttamassa vuonna 2004. Pro Gradu. Helsinki yliopisto. Mattamatti-innointiteoreettinen tiedekunta, Goteborgin ja maantieteen laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10137/1927>

Hällén P. (2004). Olen tullut näkemään! Talous ja sosiaalisen pääoman Kotkan Nuorisotiatterissa. In: Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisu B27, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. <http://www.thesus.fi/handle/10024/82538>

Jameson, R. & Mori (2014). Mittaamattoman arvokasta? Taiteen ja kulttuurin vaikutus tutkimuksia ja -metodologioita. Taideyliopisto, Kotk-julkaisusarja 2/04. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10137/19384>

Jura Consultants (2005). Economic Impact Methodologies for the Museums, Libraries and Archives sector: What works and what doesn't. London: MLA Council. <https://wearchive.nationalarchives.gov.uk/doi/urn:uuid:5345727>

<http://research.mla.gov/evidence/documents/EconomicImpact2005methodologies%20for%20the%20Museums%20Libraries%20and%20Archives.pdf>

Kuntaliitos (2006) Hyödyä, tietoa, elämäntilaa – kirjastojen vaikuttavuuden luottokyselyä. Kuntaliiketoimikysely. <http://vaikuttavuus.kirjasto.fi/>

Lindeberg, L. & Lindqvist, L. (toim.) (2002). The Value of Arts and Culture for Regional Development: A Scandinavian Perspective. London: Routledge.

Matarasso, F. (1997). Use or Ornament? The Social Impact of Participation in the Arts. Comedia. London: <http://www.artsbalihealthresources.org.uk/wp-content/uploads/2007/10/2007-Matarasso-Use-or-Ornament-The-Social-Impact-of-Participation-in-the-Arts-1.pdf>

Musiikkitalon Times (2009). Luovat alat. Toimialojen tulot, Työ- ja eläke-etukäytännöt. http://vaikuttavuus.fi/wordpress/wp-content/uploads/2015/06/CHCEf_ARTS-Times-2009.pdf

Neogames Oy (2007). The Game Industry of Finland. Report 2006. http://www.neogames.fi/wp-content/uploads/2012/04/Finnish-Game-Industry-Report-2006_swh_070206.pdf

O'Brien, D. (2000). Measuring the Value of Culture. London: DCMS. https://www.gov.uk/government/uploads/attachment_data/file/77933/measuring-the-value-of-culture-report.pdf

OECD (2009). The impact of culture on Tourism. <http://www.oecd.org/cle/tourism/theimpactofcultureontourism.htm>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2001). Kulttuuritoimijoiden, luovan talouden ja palvelutuotannon toimintaedellytykset Suomessa alueittain. Opetus- ja kulttuuriministeriön poliittika-analyysi 2001. http://www.kuimma.fi/images/tiedot/Artikkelit/poliittika-analyysi_2001_1.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2003). Matkailu ja kulttuurin yhteis: Kulttuurin markkulinne tuoteistaminen-toimintaohjelmaa 2009-2013 lupapöytäkirja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75287>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2003). Yhteinen perintomme Kansallinen maailmanperintöstrategia 2009-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014. http://minedu.fi/documents/440845/40728/8/Kansallinen_maihlmanperintöstrategia%20-%20Nationaln%20v%20rdkarsstrategie%202009-2015.pdf/291975-92-1-1-1-000-000-1-2386-1-23414

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2006). Tiede- ja kulttuurifaktaali – valvituksa kulttuurin voimavaroja. Esitys toimintaohjelmakausille 2007-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2006. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79061/0KM_42.pdf

Opetusministeriö (2009). Kulttuuri - tulevaisuuden voima. Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus-sektoreita varten. Opetusministeriön julkaisuja 2009/8. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/77630/0PM_8.pdf?sequence=1

Opher, S. (2001). Cost-benefit Evaluation of Artlift 2000-2002: Summary. Gloucestershire Gloucestershire County Council and NHS Gloucestershire. http://static.sussex.ac.uk/static/14859/9/971909-14859007-0000-Simon_Opher_Cost_benefit_report

Piekkari, H., Saastamoinen, O. & Väinö, A. (2006). Museiden taloudellinen vaikuttavuus. Vastaus Yliopiston Levon-instituutin julkaisuja 190. Vasa. http://www.vasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-503-9.pdf

Poll, R. (2006). Bibliography "Impact and outcome of libraries". <http://www.library.fi/>

Potts, J. & Cunningham, S. (2000). Four models of the creative industries. Revue de Economie Publique, 210 (1), 163-180. https://www.researchgate.net/publication/272722772_Four_Models_of_the_Creative_Industries

Räivö, M., Räivö, J., Purtila, A., Vuorinen, M. & Koikkalainen, R. (2016). Minun Kulttuuripäätti. Artikkeliarkki. Sosped säätiö.

Richard, G. (2001). Creativity and Tourism. The State of the art. Annals of Tourism Research, Vol. 38, No. 4, pp. 1243-1253. 2001. [https://doi.org/10.1016/S0160-8347\(01\)00026-0](https://doi.org/10.1016/S0160-8347(01)00026-0)

Richardson, T. & Pearce, S. (2012). The Creative Industries: Creativity and Tourism: The State of the Art. http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/publications/cultural_impact_final.pdf

Seiwold, S. (2000) Making a Difference: The Cultural Impact of Museums. London: NMDc. http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/publications/cultural_impact_final.pdf

Snowball, J. (2008) Measuring the Value of Culture: Methods and Examples in Cultural Economics. Germany: Springer-Verlag.

Saksassa toteutetussa puolen miljoonan henkilön tutkimuksessa todettiin, että kymmenen vuoden sisällä muuttaneet, korkeasti koulutetut ja täysipäiväisesti työskentelevät ihmiset pitivät kulttuuritarjontaa ja kiinnostavaa kulttuuri-ilmapiiriä viiden tärkeimmän valintakriteerin joukossa asuinpaikkaa valitessaan.

6 Kulttuurimatkailu

Taide ja kulttuuri sekä luova toiminta ovat keskeinen motiivi matkailulle maailmanlaajuisesti. UNESCO:n arvion mukaan maailmassa tehdään vuosittain yli 1,2 miljardia matkaa, ja kulttuurimatkailu on yksi nopeimmin kasvavista sektoreista. 40% matkustajista kokee itsensä kulttuurimatkailijoiksi.

Kulttuurimatkailussa keskeisinä tavoitteina on paikallinen kulttuurin, perinteiden ja elämäntavan kokeminen, taiteelliseen toimintaan osallistuminen ja museoihin, monumentteihin ja kulttuuriperintökohteisiin tutustuminen. Tutkimusten mukaan kulttuurimatkailu vahvistaa matkakohteiden identiteettiä, kannustaa kulttuuriperinnön vaalimiseen ja tuottaa kertautuvia vaikutuksia talouteen.

Vuonna 2017 Suomeen saapui 8,3 miljoonaa matkustajaa, joista yli 2,8 miljoonaa oli lomamatkailijoita. Lisäksi kotimaan sisäisiä vapaa-ajan matkoja on tehty yli 25 miljoonaa vuosittain. Yhteensä matkailuun kulutettiin Suomessa vuonna 2016 arviolta 13,8 miljardia euroa.

Kulttuurikohteista kiinnostuneiden (ja niissä käyneiden) ulkomaisten lomamatkailaisten osuudet olivat vuonna 2017:

- Rakennukset, linnat, monumentit ja museot 61% (53%)
- Kulttuuritapahtumat 30% (12%)
- Konsertit ja musiikkifestivaalit 17% (4%)
- Perhekohteet (hyvipuistot aine) 20% (11%)

Gloobaalisti kasvava kiinnostus aineettomaan kulttuuriperintöön, paikalliseen luovuuteen ja luovaan matkailuun näkyi myös Suomessa: lomamatkailaista esimerkiksi 41% oli kiinnostunut saunasta.

Mielenterveyskuntoutujien kulttuuri-työpajamallin avulla mielenterveyspalvelujen käyttökustannuksia säästy Kainuussa 80 000 euroa vuodessa 27 tutkitun henkilön osalta.

Neogames Oy (2007). The Game Industry of Finland. Report 2006. http://www.neogames.fi/wp-content/uploads/2012/04/Finnish-Game-Industry-Report-2006_swh_070206.pdf

O'Brien, D. (2000). Measuring the Value of Culture. London: DCMS. https://www.gov.uk/government/uploads/attachment_data/file/77933/measuring-the-value-of-culture-report.pdf

OECD (2009). The impact of culture on Tourism. <http://www.oecd.org/cle/tourism/theimpactofcultureontourism.htm>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2001). Kulttuuritoimijoiden, luovan talouden ja palvelutuotannon toimintaedellytykset Suomessa alueittain. Opetus- ja kulttuuriministeriön poliittika-analyysi 2001. http://www.kuimma.fi/images/tiedot/Artikkelit/poliittika-analyysi_2001_1.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2003). Matkailu ja kulttuurin yhteis: Kulttuurin markkulinne tuoteistaminen-toimintaohjelmaa 2009-2013 lupapöytäkirja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75287>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2003). Yhteinen perintomme Kansallinen maailmanperintöstrategia 2009-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014. http://minedu.fi/documents/440845/40728/8/Kansallinen_maihlmanperintöstrategia%20-%20Nationaln%20v%20rdkarsstrategie%202009-2015.pdf/291975-92-1-1-1-000-000-1-2386-1-23414

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2006). Tiede- ja kulttuurifaktaali – valvituksa kulttuurin voimavaroja. Esitys toimintaohjelmakausille 2007-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2006. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79061/0KM_42.pdf

Opetusministeriö (2009). Kulttuuri - tulevaisuuden voima. Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus-sektoreita varten. Opetusministeriön julkaisuja 2009/8. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/77630/0PM_8.pdf?sequence=1

Opher, S. (2001). Cost-benefit Evaluation of Artlift 2000-2002: Summary. Gloucestershire Gloucestershire County Council and NHS Gloucestershire. http://static.sussex.ac.uk/static/14859/9/971909-14859007-0000-Simon_Opher_Cost_benefit_report

Piekkari, H., Saastamoinen, O. & Väinö, A. (2006). Museiden taloudellinen vaikuttavuus. Vastaus Yliopiston Levon-instituutin julkaisuja 190. Vasa. http://www.vasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-503-9.pdf

Poll, R. (2006). Bibliography "Impact and outcome of libraries". <http://www.library.fi/>

Potts, J. & Cunningham, S. (2000). Four models of the creative industries. Revue de Economie Publique, 210 (1), 163-180. https://www.researchgate.net/publication/272722772_Four_Models_of_the_Creative_Industries

Räivö, M., Räivö, J., Purtila, A., Vuorinen, M. & Koikkalainen, R. (2016). Minun Kulttuuripäätti. Artikkeliarkki. Sosped säätiö.

Richard, G. (2001). Creativity and Tourism. The State of the art. Annals of Tourism Research, Vol. 38, No. 4, pp. 1243-1253. 2001. [https://doi.org/10.1016/S0160-8347\(01\)00026-0](https://doi.org/10.1016/S0160-8347(01)00026-0)

Richardson, T. & Pearce, S. (2012). The Creative Industries: Creativity and Tourism: The State of the Art. http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/publications/cultural_impact_final.pdf

Seiwold, S. (2000) Making a Difference: The Cultural Impact of Museums. London: NMDc. http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/publications/cultural_impact_final.pdf

Snowball, J. (2008) Measuring the Value of Culture: Methods and Examples in Cultural Economics. Germany: Springer-Verlag.

Sosiaalija-terveysministeriö (2015). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintasuunnitelma 2010-2014 lupapöytäkirja. Sosiaalija-terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013/7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-9522-920-328-5>

Stolarick, K. & Florida, R. (2005) Creativity, connections and innovation: a study of linkages in the Montre' al Region. http://creativecommons.org/group/rfgd/articles/Creativity_Connections_and_Innovation.pdf

Suomenlinna: Suomenlinnan palvelut kasvattavat suosiotaan. (1.12.2008). <http://www.suomenlinna.fi/mediatiedotteet/maailmanperintöpaivat-kaivattavat-suosioita/>

Tilastokeskus (2006). Kulttuurin satelliittitilinpöytä (verkkojulkaisu). Helsinki: <https://www.stat.fi/tlk/tlk/s/>

Tilastokeskus (2007). Kulttuuritilasto 2007. Helsinki: <http://pohjoa2.stat.fi/sahkoties/julkaisu/culturalstatistics07/julkaisu.pdf>

TFCC - Tom Fleming Creative Consultancy (2005). Cultural and creative spillovers in Europe – Report on a preliminary evidence review. October 2005. <https://ccspillovers.ukspaces.com/EvidenceReview2005>

Towse, R. (2001). A Handbook of Cultural Economics, Second Edition. Edward Elgar Publishing Limited. UK.

Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy. (2008). Visit Finland matkailujulkaisu 2007. Business Finland / Visit Finland. Helsinki. <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2008/06/Visit-Finland-matkailujulkaisu-2007.pdf>

UNESCO (2002). Measuring the economic contribution of culture to national economies: A review and assessment of current methodological approaches. Montreal, Canada: UNESCO. <http://www.unesco.org/culture/Documents/FCShandbook-economic-contribution-culture-en-web.pdf>

UNESCO (2003). Global report on culture for sustainable urban development. UNESCO. <http://www.unesco.org/images/0002/000219/0219000e.pdf>

Visit Finland: Tourism in Finland. (1.12.2008). <http://www.visitfinland.fi/mediatiedotteet/maailmanperintöpaivat-kaivattavat-suosioita/>

Warwick Commission (2005). Enriching Britain: culture, creativity and growth. The 2005 report for the Warwick Commission on the future of public value. Coventry: University of Warwick. <https://www.warwick.ac.uk/research/warwickcommission/futureculture/finaleport/>

World Tourism Organization (UNWTO) (2005). Siem Report Declaration: http://cd.cdn.unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwto.unesco_siem_report_declarati05a24.pdf

World Tourism Organization (UNWTO) (2005). UNWTO/UNESCO World Conference on Tourism and Culture: Building a New Partnership. Siem Report. Cambodia, 4-6 February 2005. <https://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwto.92948.04.07360>

World Tourism Organization (UNWTO) (2008). Tourism and Culture Synergies. <https://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwto.92948.04.08039>

Yde, L. (2004). Cultural Events and Cultural Tourism Development: Lessons from the European Capitals of Culture. https://www.researchgate.net/publication/2625480_Cultural_Events_and_Cultural_Tourism_Development_Lessons_from_the_European_Capitals_of_Culture